
Med beina på to planeter

VI INTERVJUER

TOM SUNDAR

Email: tom.sundar@legeforeningen.no

Tidsskriftet

Tromsø-legen Vinjar Fønnebø har aldri prøvd så mye som et nålestikk av akupunkturbehandling. Nå er han i gang med å bygge opp et kompetansesenter som skal fremme en mer kunnskapsbasert alternativ medisin. Men kan man egentlig lage vitenskap av terapiformer som mange mener er det rene kvakksalveri?

Den som venter seg frodige forskningspaviljonger som tilbyr eksotiske terapiutprøvnings, vil bli en smule skuffet over Nasjonalt kompetansesenter for alternativ medisin i Tromsø. Foreløpig er det ganske så asketiske forhold i denne delen av universitetets farmasibygging. Ikke så mye som en akupunktur nål er å oppdrive. Det nærmeste vi kommer et alternativt tilbud er lunsjpakken til Vinjar Fønnebø, leder for det nye senteret og professor ved Institutt for samfunnsmedisin.

Finger med i spillet

– Vi er ennå i startfasen her, forklarer Fønnebø, og tar et jafs av brøds-kiven med lyserød vegetarpølse. Smaken av narrepølsen er like effektiv som ekte kjøttpølegg, mener han.

Han sier at Det medisinske fakultetet gjennom flere år har bygd opp et epidemiologisk forskningsmiljø som nå skal bli en viktig plattform for forskning innen alternativ medisin. Visjonen er å få et kompetansemiljø med en kontaktflate både i inn- og utland. Fønnebø har nylig ansatt en forsker i full stilling. Snart skal det lyses ut en stipendiatstilling ved det nyopprettede senteret.

Da Norges forskningsråd i fjor lyste ut midler til å bygge opp et forskningssenter for alternativ medisin i tilknytning til et av de medisinske fakultetene, var dette i samsvar med anbefalingene fra det offentlige utvalget som utredet alternativ medisin i 1998 (1). Utvalget tok til orde for en tilnærming mellom skolemedisin og alternativ medisin

gjennom blant annet fag- og forskningssamarbeid ved universiteter, høyskoler og i sykehus. Vinjar Fønnebø var selv med i utvalget, som ble ledet av hans kollega ved Det medisinske fakultet i Tromsø, farmakologen Jarle Aarbakke (2).

Således er det ikke forbausende at nettopp Tromsø trakk det lengste strået i fakultetenes kamp om Forskningsrådets alternative millionmidler. I engere kretser levnes det heller ingen tvil om at dette i stor grad er Vinjar Fønnebøs fortjeneste. Han har hatt en finger med i mye av det som er gjort innen alternativ-medisinsk forskning i Norge. Han har vært hyppig brukt til å vurdere prosjekter for Forskningsrådet, og blir ofte kontaktet av personer som utfører alternativ behandling og som ønsker hjelp til å komme i gang med forskning. Foruten forskerstillingen ved universitetet, har han forankring i allmennmedisinen som fastlege for 500 innbyggere i Tromsø.

Før sommeren deltok han ved en verdenskonferanse om alternativ-medisinsk forskning i Tyskland (3), og nylig besøkte han flere kompetansesentre i USA for å lære mer om dette området: – Internasjonalt er det en økende erkjennelse av behovet for en kunnskapsbasert alternativ medisin. Det er nødvendig å rapportere og dokumentere både behandlingseffekter og aspekter knyttet til sikkerhet og bivirkninger. Senteret i Tromsø bør kunne bidra sterkt til dette arbeidet, sier han.

Han forteller at det er planer om å initiere prosjekter både lokalt ved senteret og i samarbeid med andre institusjoner. Det største lokale forskningsprosjektet neste år blir et samarbeid med fagmiljøer ved Regionsykehuset i Tromsø for å se på effekten av akupunktur og akupressur i behandlingen av kvalme. Han sier det også kan være aktuelt å ha kontakt med antropologiske fagmiljøer for å studere aspekter ved nordnorsk folkemedisin.

Solen skinner på Vinjar Fønnebø og hans planer for det nye kompetansesenteret for alternativ-medisinsk forskning i Tromsø. Foto T. Sundar

Levende interesse

I 1980-årene ledet Fønnebø seminarer om alternativ medisin for medisinstudentene i Tromsø. Den gryende interessen blant studentene kom til uttrykk i temavalget for flere hovedoppgaver. En av dem var en kartlegging som viste at de fleste av medisinstudentene tidlig i studiet var positivt innstilt til akupunktur, men at de ble mer skeptiske etter noen år (4, 5).

Fønnebø mener at det har vokst frem en åpen holdning til alternativ medisin både blant studenter og lærere i fagmiljøene ved universitetet og Regionsykehuset.

– Uten bred støtte i de medisinske miljøene ville det vært mye vanskeligere å realisere planene for et forsknings- og kompetansesenter, sier han. Han peker også på holdninger og strømninger i den nordnorske befolkningen som han tror er med på

å senke terskelen for å akseptere alternativ medisin: – Folkemedisinen er fortsatt levende i Nord-Norge, særlig blant samene og læstadianerne. Vi vet ikke hvorfor det er slik, men det er ingen tvil om at tradisjoner fra folkemedisinen påvirker mange folks oppfatning av sykdom og helse, sier han.

Et eksempel han nevner, er de rituelle ytringene som fortsatt blir praktisert av enkelte læstadianere, det som på folkemunne blir kalt for læsing: – Det er ikke uvanlig at folk oppsøker en læser før de går til lege, for eksempel på grunn av neseblødning, og flere forteller at de blir friske av det.

Vinjar Fønnebø utøver ikke selv alternativ medisin, og har heller aldri prøvd alternativ behandling. Men om han ikke akkurat fremstår som noen blomstrende alternativist i medisinsk sammenheng, er han høyst alternativ på andre måter. Livsstilen som vegetarianer begrunner han dels medisinsk ved at mat kan være god medisin (6), dels ut fra overbevisningen som adventist om at et sunt legeme er viktig for en sunn sjel.

Doktorgraden tok han i 1992 på epidemiologiske studier av sykdomspanoramaet blant adventister i Norge (7). I bortimot ti år reiste han land og strand rundt for å spore opp adventister. Han fant flere tusen, og samlet inn helseinformasjon som han koblet til ulike typer registerdata. Blant annet oppdaget han at forekomsten av hjerte- og karsykdommer var lavere blant adventister enn i den øvrige befolkningen, men at krefthyppigheten var den samme.

Stereotype holdninger

Kollegene til Vinjar Fønnebø sier at han har et åpent sinn, men at han også er temmelig streng hva angår kravene til forskningskvalitet: Metodikk og materiale teller mer enn det endelige resultatet.

Han karakteriserer seg selv som en forutsigbar person: – Jeg avfeier ikke ting før jeg har gjort grundige overveielser basert på faktiske forhold, så mine kolleger vet nok hvor de har meg.

– Hvorfor denne veldige entusiasmen for alternativ medisin?

- Det har pirret min nysgjerrighet at så mange høyrøstede leger gir uttrykk for stereotype holdninger mot alternativ medisin. Samtidig vil jeg finne ut av hvorfor så mange mennesker bruker alternativ behandling.
 - Er det ikke å blande kortene når man prøver å gjøre alternativ medisin til vitenskap?
 - Selv om alternativ medisin er erfaringsbasert, er det fullt mulig å bruke vitenskapelige metoder for å kartlegge dens effekter. Faktisk kan man anvende hele panoramaet av vitenskapelige metoder, og det betyr at også kvalitativ forskning har en plass i alternativ medisin. I denne diskusjonen er det viktig å huske på at mye av skolemedisinen har utviklet seg fra tradisjonell medisin og folkemedisin, sier Fønnebø. Fra skolemedisinsk hold er det blitt påpekt at ettersom dokumentert effekt er et kriterium for en vitenskapelig basert medisin, vil de behandlingsmetoder som fyller slike kriterier, ikke lenger være alternative, og alternativ medisin blir mer eller mindre per definisjon udokumentert medisin (8).
 - Betyr dette at alternativ-medisinsk forskning krever alternative forskningsmetoder?
 - Nei. Det finnes ingen alternative forskningsmetoder. Konflikten mellom kunnskapsbasert medisin og alternativ medisin går vel så mye på tradisjoner som på metoder. Dersom effekten av en alternativ behandling blir dokumentert, vil den fortsatt være alternativ i kraft av dens tradisjoner, mener Vinjar Fønnebø.
-

Faktarute

- Vinjar Fønnebø, født 8. august 1952.
 - Cand.med. i Tromsø 1980, mastergrad i epidemiologi i London 1987, dr.med. i Tromsø 1992, en rekke publikasjoner innen epidemiologi, samfunnsmedisin og alternativ medisin.
 - Allmennpraktiker i Tromsø siden 1982, professor ved Institutt for samfunnsmedisin ved Universitetet i Tromsø siden 1995.
-

Sannheten er begrenset

Fønnebø påpeker at i det panoramaet av lidelser som folk oppsøker alternative behandlere for, er det mange tilstander der skolemedisinen ikke kan tilby varig kurerende behandling. Dette gjelder blant annet muskel- og skjelettlidelser, allergier, astma, hudlidelser og residiverende luftveisinfeksjoner. Han mener at den moderne legegjerningen har mistet verdier som alternative behandlere har fanget opp, og som altfor ofte blir avfeid som placebo.

- Tid, nærhet, sosiale interaksjoner, kontinuitet og forutsigbarhet er verdier i lege-pasient-forholdet som vanskelig lar seg måle gjennom randomiserte, dobbeltblinde studier. Vi må bare erkjenne at våre forskningsmetoder kan være forbundet med klare begrensninger, sier Fønnebø.
- Finnes det objektive forskningsresultater?

– I Bibelens 1. korinterbrev står det at vi mennesker ser alt stykkevis og delt, som et dårlig speil. Vi må hele tiden spørre oss selv om hva som egentlig er sant. Hvis jeg skal presses på ditt spørsmål, vil jeg si nei. Vi ser på biter av sannheten, og dette er en erkjennelse vi må være ydmyk for.

Vinjar Fønnebø mener at leger altfor ofte inntar dogmatiske holdninger som skaper misforståelser og forhindrer kommunikasjon med alternative utøvere.

– Å hevde at alternativ medisin er useriøs, vil bare forsterke antidogmatismen blant alternative utøvere. Det er viktig med åpenhet i forskningen, fordi det er selve forutsetningen for å komme videre og kunne falsifisere hypoteser, sier han.

Han sammenlikner skolemedisin og alternativ medisin med to ulike verdener som står langt fra hverandre, men som stadig oftere overlapper hverandre.

– Dersom vi kan finne frem til ensartede forskningsmodeller, kan vi trolig komme nærmere hverandre. Men vi vil aldri helt falle sammen, sier forskeren som så å si har beina på to planeter.

LITTERATUR

1. Norges offentlige utredninger. Alternativ medisin. NOU 1998: 21. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Seksjon statens trykning, 1998.
2. Halvorsen P. Døråpner til sjamanene. Tidsskr Nor Lægeforen 1999; 119: 416–7.
3. Norheim AJ, Fønnebø V, Steinsbakk A, Alræk T. Kunnskapsbasert alternativ medisin Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 2585.
4. Norheim AJ. Holdninger til akupunktur – en spørreundersøkelse blant medisinstudenter i Tromsø. Tidsskr Nor Lægeforen 1993; 113: 1055–7.
5. Syverstad DE, Norheim AJ, Fønnebø V. Changes in medical students' attitudes toward acupuncture. The possible impact of role models. Ed Health 1999; 12: 195–201.
6. Fønnebø V. Din mat skal være din medisin. Tidsskr Nor Lægeforen 1998; 118: 3398.
7. Fønnebø V. The healthy faith: pregnancy outcome, risk of disease, cancer morbidity and mortality in Norwegian Seventh-day Adventists. Tromsø: Institutt for samfunnsmedisin, Universitetet i Tromsø, 1992.
8. Nylenna M. Jakten på alternativer. Tidsskr Nor Lægeforen 1997; 117: 2431.

Publisert: 30. november 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 10. juli 2026.